

DIBUIXOS DEL MUSEU NACIONAL

ESPURNES DE LA GUERRA 1914/1918

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat

DOSSIER
DE PREMSA

Organitza i produeix
Museu Nacional d'Art de Catalunya

**ART, GUERRA
I MEMÒRIA**

Comissari
Francesc Quílez, cap del Gabinet de Dibuixos i Gravats
del Museu Nacional d'Art de Catalunya

Dates
Del 7 d'octubre de 2025 a l'11 de gener de 2026

Espais
Sala Temporal 1

DIBUIXOS DEL MUSEU NACIONAL

ESPURNES DE LA GUERRA 1914/1918

Aquesta exposició presenta una selecció d'una setantena de dibuixos de la col·lecció del Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional i mostra com les vinyetes i els acudits publicats a les principals revistes catalanes de l'època de la Gran Guerra van servir per exorcitzar les pors i les incerteses generades per l'esclat d'un conflicte internacional que es troava a les portes de casa.

Els dibuixos d'aquesta selecció pertanyen a la col·lecció del periodista i empresari Miquel Agell, i van aparèixer publicats a dues de les publicacions humorístiques catalanes més difoses i longeves de tots els temps: *La Campana de Gràcia* (1870-1934) i *L'Esquella de la Torratxa* (1872-1938).

La mostra permet descobrir els treballs de vint artistes, entre els quals es troben Martí Bas, Francesc Candel, Josep Costa Ferrer (Picarol), Ricard Opisso, Lluís Elias, Feliu Elias o Jaume Passarell, entre d'altres. Aquests artistes tracten principalment el tema de la Primera Guerra Mundial, i els protagonistes dels dibuixos són personatges com ara el kàiser alemany Guillem II o Adolf Hitler.

Dibuixos del Museu Nacional. Espurnes de la Guerra contribueix a donar visibilitat a la millor i més important col·lecció pública d'obres sobre paper del país. Es tracta d'un conjunt incomparable, d'un gran valor patrimonial i d'una gran riquesa artística, que posa en valor tant la gran tasca històrica desenvolupada per la societat civil i el seu interès en col·leccionar obra gràfica, com l'afició, per part de les diferents generacions d'artistes catalans, en utilitzar el dibuix com a eina creativa.

TEXTOS DE SALA

L'estiu de 1914, Santiago Rusiñol va començar a escriure al «Glossari» que publicava a *L'Esquella de la Torratxa* una sèrie d'articles amb el títol d'«Espurnes de la guerra». En aquestes col·laboracions no va dubtar a posicionar-se a favor de França, país que va identificar com l'expressió màxima de l'art i la civilització europea davant l'amenaça de l'expansionisme alemany.

2

Formada per una selecció d'una setantena de dibuixos de la col·lecció del Gabinet de Dibuixos i Gravats del Museu Nacional, la present mostra revalora la riquesa patrimonial de la millor col·lecció pública catalana d'obra sobre paper. Al mateix temps, ajuda a entendre com les vinyetes o els acudits destinats a il·lustrar les publicacions periòdiques aparegudes en l'època de la Gran Guerra, van constituir un exercici de catarsi tant per als artistes com per a uns lectors que van utilitzar aquest recurs per poder superar les pors i les incerteses generades per l'esclat d'un conflicte internacional que es troava a les portes de casa seva.

LA COL·LECCIÓ AGELL

Aquesta selecció pertany, majoritàriament, a la col·lecció del periodista i empresari Miquel Agell, adquirida pel museu el 1963. Consta de més de 17.000 dibuixos representatius de l'activitat desenvolupada per artistes il·lustradors -ninotaires- per a dues de les publicacions humorístiques catalanes més difoses i longeves de tots els temps: *La Campana de Gràcia* (1870-1934) i *L'Esquella de la Torratxa* (1872-1938).

El repertori inclou les realitzacions de prop de vint artistes i el seu interès gravita a l'entorn de la Primera Guerra Mundial, tot i que també trobem referències a períodes cronològics anteriors i posteriors. Entre d'altres, els protagonistes dels acudits són el kàiser alemany Guillem II o Adolf Hitler, convertit en la riota de tothom, amb la voluntat d'exorcitzar una figura que va despertar, alhora, un gran temor social. Tots dos personatges han passat a formar part del nostre imaginari popular.

LA IMATGE D'ADOLF HITLER I EL NAZISME

La cultura dels *mass media* va contribuir a popularitzar la imatge d'Adolf Hitler, qui va esdevenir un dels rostres més coneguts de la història del segle xx. Malgrat ser un genocida declarat i protagonitzar un dels períodes més infaustos que ha viscut la humanitat, la voluntat de mostrar-lo com un sàtrapa no va impedir que la seva imatge adquirís un gran impuls i fos un dels personatges més representats pels artistes de l'època. Tot i que els dibuixants no van dissimular la seva animadversió cap a un home que van transformar en un ninot sense sentiments ni moral, van córrer el risc de complir la profecia anunciada per la filòsofa Hannah Arendt, i sense voler van ajudar a banalitzar el mal i el seu màxim responsable. En aquest sentit, tots els dibuixants van anticipar una qüestió que encara manté una vigència absoluta, una reflexió sobre si l'humor havia de superar o no determinats límits i fins a quin punt era legítim convertir un tirà, responsable de la mort de molta gent, en una de les figures més icòniques del segle xx.

Martí Bas

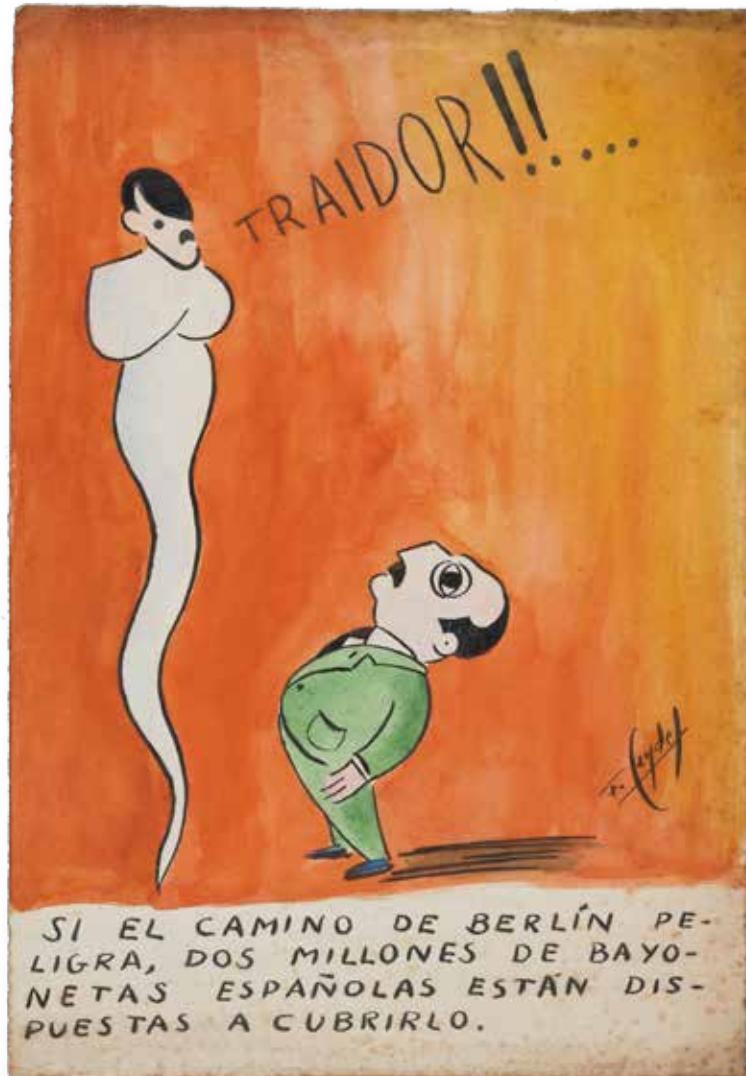
(Barcelona, 1910 – París, 1966)

Apa, aprofita't, és la darrera nit!

1937

Llegat d'Ismael Balanyà Moix a la Generalitat de Catalunya; dipòsit, 1994

4

Francesc Candel (Paco Candel)
(Casas Altas, 1925 – Barcelona, 2007)

Traïdor!!...
Traitor!!...

c. 1940-1945

Dipòsit de la Generalitat de Catalunya. Col·lecció Nacional d'Art, 2023
de Catalunya; dipòsit, 1994

EL KÀISER GUILLEM II D'ALEMANYA

La imatge de Guillem II d'Alemanya -darrer emperador alemany i rei de Prússia-, va ser una de les més representades pels dibuixants del període anterior i coetani a la Gran Guerra. Molts dels retrats del kàiser van explotar els seus trets fisonòmics més caricaturescos, tot presentant-lo com un individu amb un gran afany de poder que va desenvolupar una política d'expansió territorial i va liderar l'ofensiva alemanya.

5

Tanmateix, la majoria de representacions el van transformar en un personatge grotesc, presa fàcil d'uns creadors disposats a ridiculitzar tant la seva actitud impostada -subratllada pel detall del gran bigoti engominat-, com la identificació amb un comportament militaritzat, observat a partir de l'atribut de l'uniforme d'oficial prussià i el casc de ferro acabat en punxa.

**Josep Costa Ferrer,
Picarol**

(Barcelona, 1910 – París, 1966)

Il moscone italiano
El mosquit italià

1915

Museu Nacional d'Art de Catalunya
de Catalunya; dipòsit, 1994

3

LA GRAN GUERRA

6

A diferència de les anteriors confrontacions bèl·liques, la Gran Guerra es va caracteritzar d'una banda pel seu gran abast territorial i, de l'altra, per un elevat índex de mortalitat –prop de 10 milions de persones–, factors que van causar un gran impacte emocional entre la població. Encara que pugui semblar un contrasentit, l'esclat de la guerra va desvetllar un sentiment d'entusiasme entre molts artistes europeus que no van dubtar a incorporar-se al front i adoptar una postura bel·ligerant, avantguardista, contra tot el que simbolitzava l'antic ordre social. Per a molts intel·lectuals i creadors, la guerra va esdevenir l'eina més eficaç per enterrar el vell món i donar-ne pas al nou.

La neutralitat espanyola no va impedir que els dibuixants catalans es posicionessin obertament per la causa dels Aliats i contra l'amenaça que representava l'expansionisme alemany.

Bruno Angoletta

(Belluno, 1889 – Milà, 1954)

Hindenburg (portada de *L'Esquella de la Torratxa*)
Hindenburg (cover of *L'Esquella de la Torratxa*)

1925

Museu Nacional d'Art de Catalunya
de Catalunya; dipòsit, 1994

7

Atribuït a Jaume Passarell

(Badalona, 1889 – Barcelona, 1975)

A Verdun
At Verdun

1916

Museu Nacional d'Art de Catalunya
de Catalunya; dipòsit, 1994

Jaume Passarell
(Badalona, 1889 – Barcelona, 1975)

Catalans il·lustres al front. En Santiago Rusiñol visitant la línia de l'Isonzo
Illustrious Catalans at the front. Santiago Rusiñol visiting the Isonzo Line

1917

Museu Nacional d'Art de Catalunya de Catalunya; dipòsit, 1994

4

ELS DESASTRES DE LA GUERRA

Per a l'opinió pública europea, la Gran Guerra va desvetllar un sentiment generalitzat de viure una catàstrofe gegantina i de conseqüències inesperades. En l'imaginari popular es va anar obrint pas la imatge que el conflicte feia possible la profecia de l'Apocalipsi de sant Joan. De fet, la novel·la de Blasco Ibáñez *Els quatre genets de l'Apocalipsi* (1916), ambientada l'any 1914, va copsar l'atmosfera de desolació i trauma que es va apoderar d'una Europa trasbalsada per un malson.

A la gran quantitat de morts, tant militars com civils, cal sumar-hi episodis de fam i la propagació d'epidèmies com la grip, que va causar una altíssima mortalitat. També va provocar un gran impacte emocional el gran nombre de ferits, entre els quals persones mutilades o amb el rostre desfigurat pels gasos, que es van convertir en una de les estampes més tràgiques i habituals del període.

9

**Josep Costa Ferrer,
Picarol**

(Barcelona, 1910 – París, 1966)

Catàstrofe imminent

1917

Museu Nacional d'Art de Catalunya
de Catalunya; dipòsit, 1994

5

MEMENTO MORI ('RECORDA QUE HAS DE MORIR')

10

L'espectre de la mort es va apoderar del paisatge europeu i va esdevenir una de les imatges més icòniques de la Gran Guerra. Els dibuixants van fer una referència oberta a aquesta iconografia procedent de la tradició barroca, però la van desproveir de les connotacions religioses pròpies d'una cultura en la qual la reflexió de la mort s'evocava a partir del *memento mori*, frase llatina associada a la idea de la fragilitat de la condició humana.

Els autors representats aquí utilitzen aquest tòpic visual com un element de gran eficàcia persuasiva però amb un punt de vista diferent, que consisteix a mostrar una certa actitud irreverent que trenca -utilitzant la ironia i el sarcasme-, amb el simbolisme macabre. És el mateix motiu que ajuda a desdramatitzar la cruentat de la mort com una de les grans triomfadores de qualsevol guerra i permet l'exercici de riure's de la mort i de qui la vetlla.

Ricard Opisso
(Tarragona, 1880 – Barcelona, 1966)

Són víctimes de la Guerra mundial?
Are they victims of the World War?

1920

Museu Nacional d'Art de Catalunya de Catalunya;
dipòsit, 1994

11

Feliu Elias, *Apa*

(Barcelona, 1878-1948)

Tot s'ha perdut, fins i tot l'honor!... (portada de la revista *Iberia*)
All is lost, even honour! (cover of the magazine *Iberia*)

1915

Museu Nacional d'Art de Catalunya de Catalunya; dipòsit, 1994

12

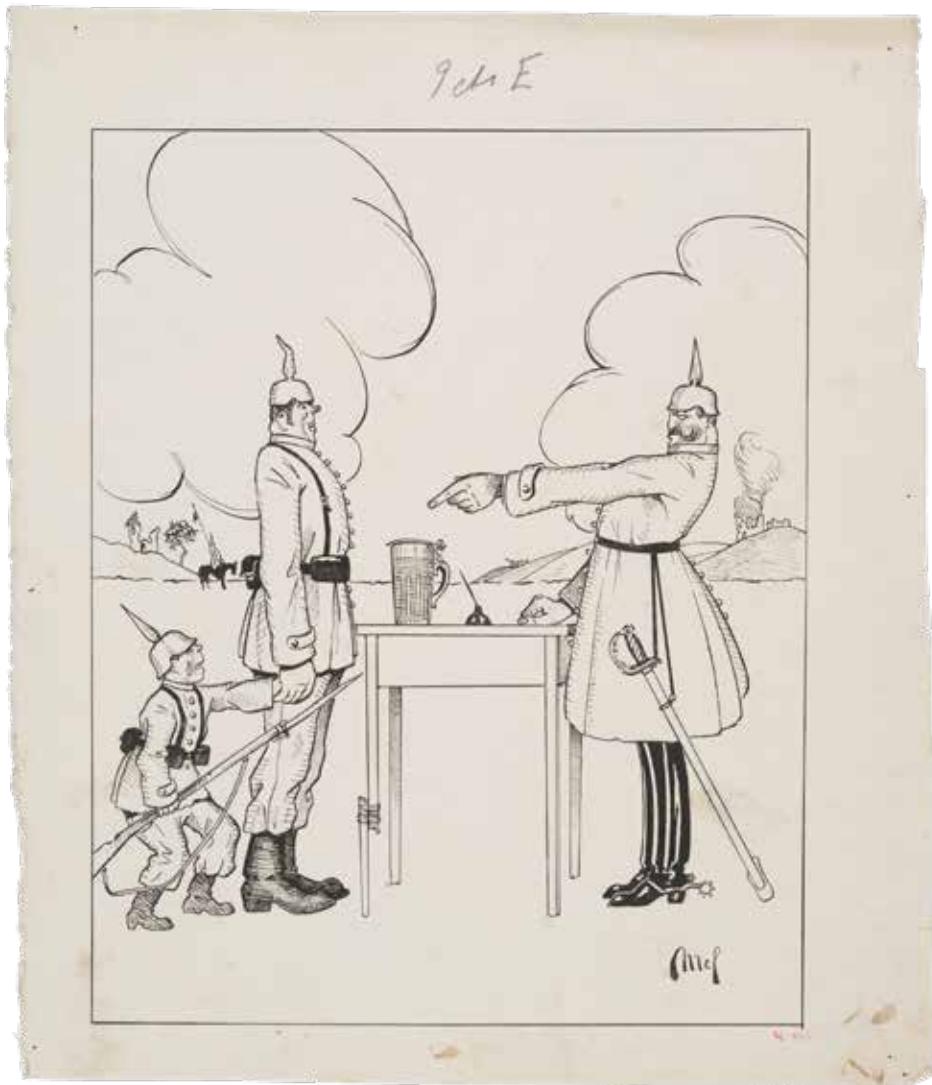
Feliu Elias, Apa

(Barcelona, 1878-1948)

Caram, caram!... Veiam si encara l'agafaré jo...
Goodness me!... Even I might catch it in the end...

1918

Museu Nacional d'Art de Catalunya de Catalunya; dipòsit, 1994

Mel

S'ha embrutat a les calces, Komandant
He's messed his pants, Komandant

1917

Museu Nacional d'Art de Catalunya de
Catalunya; dipòsit, 1994

FITXA DE L'EXPOSICIÓ

DIBUIXOS DEL MUSEU NACIONAL ESPURNES DE LA GUERRA 1914/1918

Organitza i produeix
Museu Nacional d'Art de Catalunya

Comissari
Francesc Quílez, cap del Gabinet de Dibuixos i
Gravats del Museu Nacional d'Art de Catalunya

Dates
Del 7 d'octubre de 2025 a l'11 de gener de 2026

Espais
Sala Temporal 1

ACTIVITATS DE LES EXPOSICIONS

| *Dibuixos del Museu Nacional i Tinta contra Hitler* |

Conferència inaugural

Armengol o els límits de l'humor en guerra

Dimarts, 7 d'octubre de 2025, de 18 a 18.45 h, Sala Oval
Conferència a càrrec dels comissaris de l'exposició,
Plàcid Garcia-Planas i Arnau González Vilalta.

Entrada lliure i amb invitació. Aforament limitat.

Presentació de l'exposició, a càrrec dels seus comissaris

Les claus de l'exposició 'Tinta contra Hitler' Dissabte, 11 d'octubre de 2025 11.30 h

Inclosa en el preu de l'entrada. Inscripció prèvia.
Aforament limitat.

Visites comentades

Dissabtes, de l'1 de novembre de 2025 al 10 de gener
de 2026, 11.30 h, visites comentades a les exposicions
en català, castellà i llengua de signes.

Visites Art i compromís

Calendari de visites al web del Museu Nacional

Inclosa en el preu de l'entrada. Inscripció prèvia.
Aforament limitat.

Visites d'autor

'Dibuixos del Museu Nacional' vistos per... Albert Martí Palau

Dissabte 8 de novembre de 2025, 11.30 h
Visita comentada a l'exposició a càrrec d'Albert Martí Palau,
historiador de l'art i antiquari.

'Tinta contra Hitler' vista per... Òscar Dalmau

Dissabte 22 de novembre de 2025, 11.30 h
Visita comentada a l'exposició a càrrec d'Òscar Dalmau,
comunicador audiovisual.

Preu entrada + 5 € Inscripció prèvia. Aforament limitat.

Masterclass dibuix en temps de guerra

Diumenge, 14 de desembre 2025

Masterclass pública orientada a reflexionar sobre el dibuix
en temps de guerra i els límits de la representació gràfica en
contextos de conflicte.

En col·laboració amb l'Escola Joso. Gratuita. Inscripció prèvia.
Aforament limitat.

Espai de mediació

L'exposició comptarà amb un espai de mediació i participació
que convidarà el públic a explorar l'ofici i la pràctica de l'humor
gràfic a partir dels continguts de la mostra i en diàleg amb el
context actual. A més, l'espai incorporarà un vídeo amb microentrevistes a il·lustradors i ninotaires contemporanis —com KAP,
Flavita Banana, Riki Blanco, Maria Picassó i Oriol Malet—
que hi comparteixen la seva experiència professional i el seu
procés creatiu.

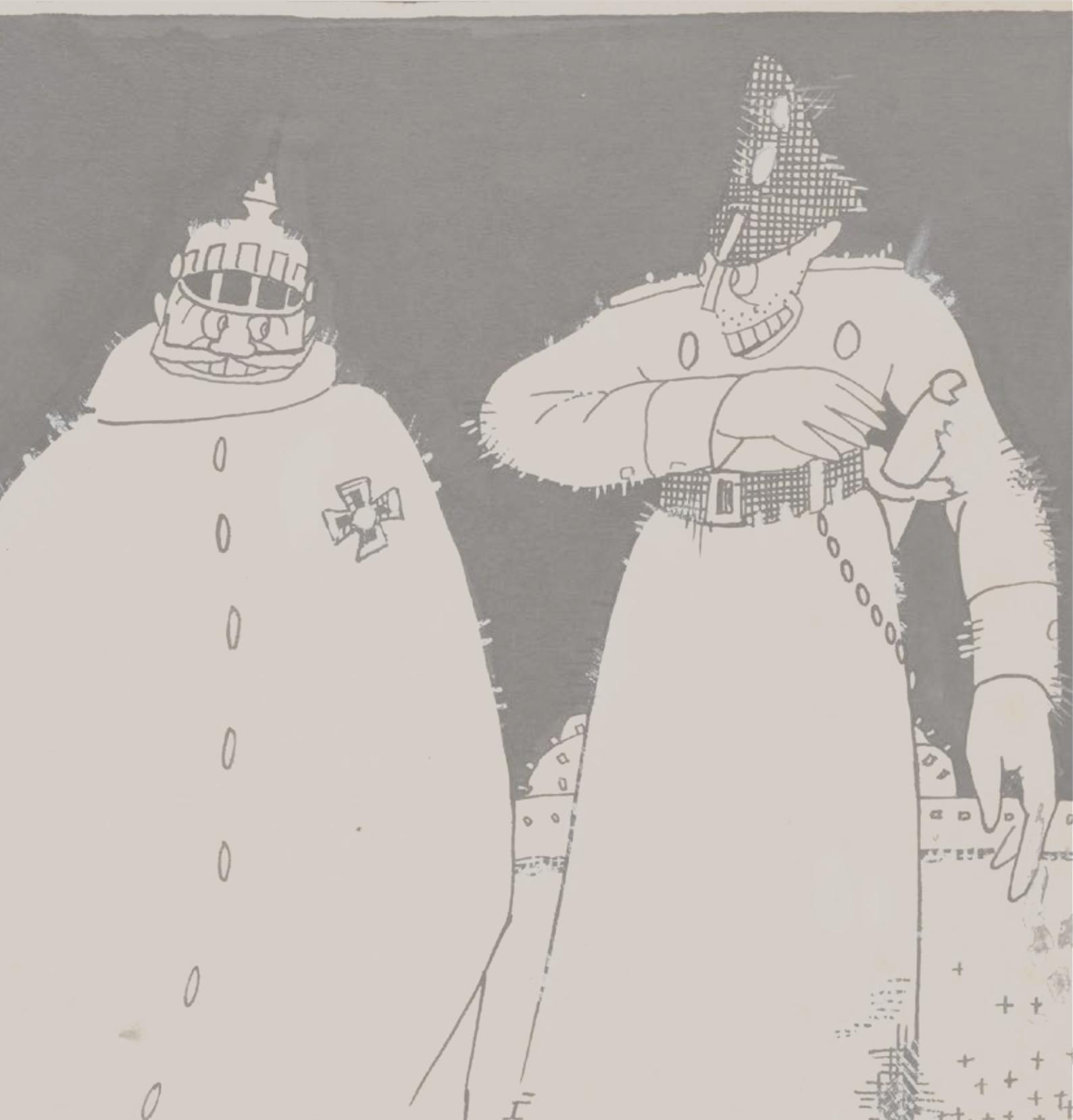
L'exposició s'estendrà també al món digital a través de la
plataforma Canal+MNAC (canal.mesmnac.cat), on s'aniran
publicant continguts expandits en format de vídeos, pòdcasts
i blog. Aquest espai permetrà aprofundir en diferents vessants
de la mostra amb propostes com les claus dels comissaris,
les entrevistes als il·lustradors i el cicle de diàlegs en format
pòdcast Guerra, periodisme i ninotaires, amb la participació de
veus destacades del periodisme de conflicte i l'humor gràfic
com Plàcid Garcia-Planas, John Carlin, KAP o Helena Pelicano.

Aquesta exposició forma part del programa

Art, guerra i memòria

Consulta'n les activitats

**MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA**

Oficina de premsa
Tel. 93 622 03 60
premsa@museunacional.cat
Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat

Un Museu compromès

SR10-0004/2013

BIOSPHERE
committed entity

Gestión
Ambiental
GA-2011-0009

EMAS
GESTIÓN AMBIENTAL
ES-001-00000

**Generalitat
de Catalunya**

